

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา

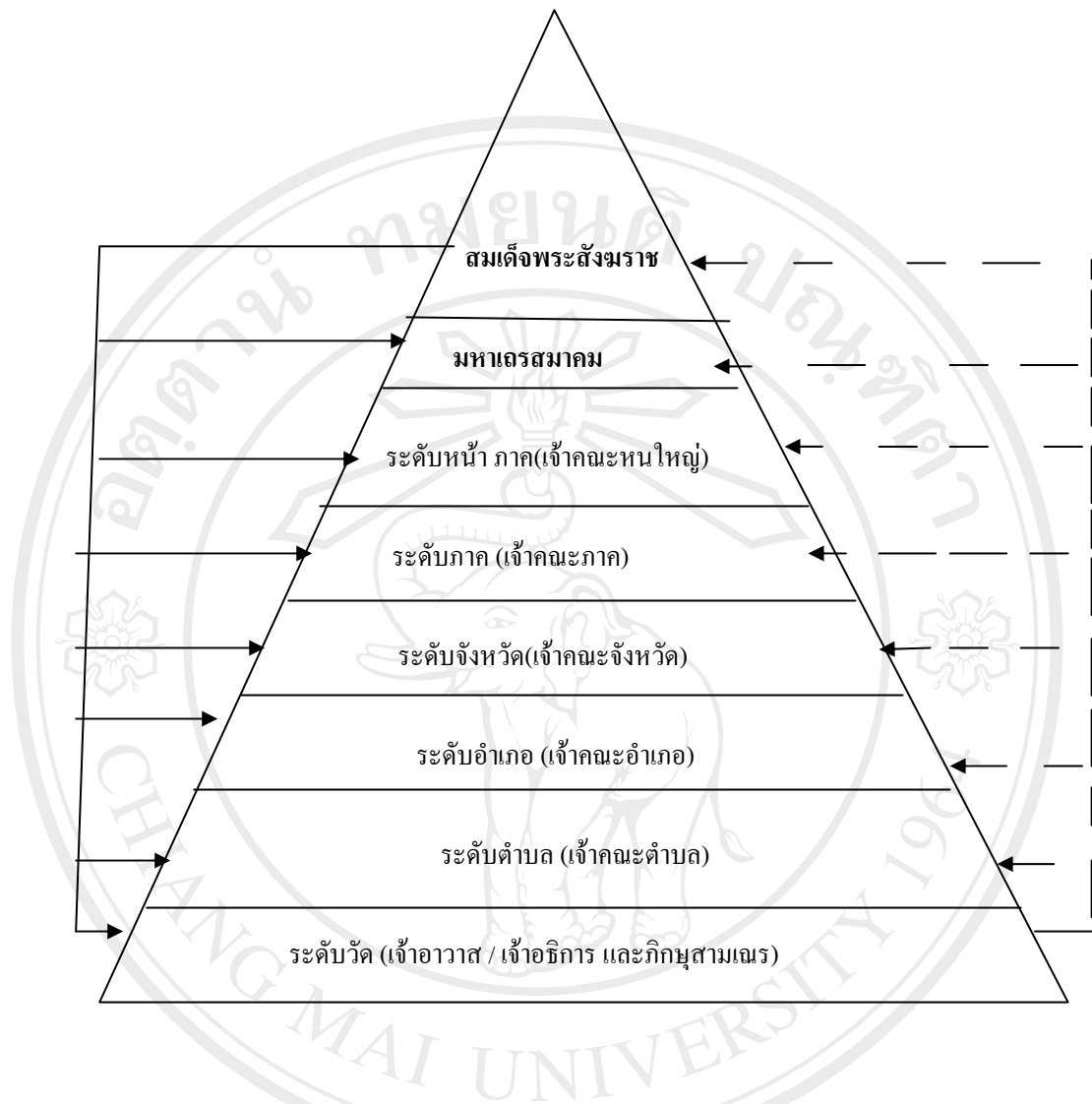
อำนาจ ความร่วมมือ และความขัดแย้งระหว่างผู้นำชุมชนและเจ้าอาวาสเป็นความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับชุมชน จากความสัมพันธ์ดังกล่าวแสดงถึงบทบาทหน้าที่และอำนาจของผู้นำชุมชนทั้งสองฝ่ายที่มีต่อชุมชนและต่อท้องถิ่น โดยเฉพาะเรื่องของกิจกรรมทางศาสนาและกิจการของทางวัดที่พระสงฆ์เป็นผู้มีอำนาจและหน้าที่ในการตัดสินใจทำกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับวัด แต่การที่วัดมีความใกล้ชิดกับชุมชนจึงจะต้องทำกิจกรรมร่วมกับชุมชนจนเกิดความเลื่อมล้ำทับซ้อนกันระหว่างอำนาจของผู้นำชุมชนกับอำนาจของพระสงฆ์ โดยเจ้าอาวาสและผู้นำชุมชนก็เป็นส่วนหนึ่งของชุมชนจึงต้องมีการทำกิจกรรมร่วมกัน เช่น การสร้างหรือทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาประกอบกับพระสงฆ์ที่อยู่ในชุมชนจะต้องพึงพิงอาศัยชุมชนตั้งแต่ปัจจัยพื้นฐานคือ เสื้อผ้า อาหาร ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค

ดังนั้นอำนาจของพระสงฆ์ในชนบทจึงขึ้นอยู่กับบริบททางสังคมชนบท ที่ประกอบด้วยความสัมพันธ์ระบบเครือญาติ ระบบอุปถัมภ์ และวัฒนธรรมชุมชน จึงทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับผู้นำชุมชนมีลักษณะทับซ้อนกัน จนทำให้เกิดอำนาจ ความร่วมมือ และความขัดแย้งระหว่างสองฝ่าย ลักษณะนี้ จึงเป็นลักษณะการทับซ้อนของอำนาจหรือการอุปถัมภ์ระหว่างกัน โดยอาศัยความเป็นผู้ที่บารมีในชุมชน (อ้างใน กฤตดา มตะขบ, 2543) ดังนั้นจึงทำให้พระสงฆ์จะต้องสร้างบทบาทใหม่เพื่อคุ้มครองตัวเอง เช่น การรวมกันเป็นกลุ่มก้อนทางสังคมของสงฆ์ (อ้างใน สยาม ใจคำมา, 2547: 141 – 147) จึงทำให้พระสงฆ์จะต้องเพิ่มบทบาทของตนเองให้มากขึ้น เช่น ให้มีความเก่งทางด้านพิธีการหรือไม่ก็ต้องรู้จักเปลี่ยนแปลงตัวเองให้มีความสามารถมากขึ้นจนเก่งหลายๆ ด้าน ซึ่งเป็นไปตามบริบทหรือความเชื่อและค่านิยมจากท้องถิ่นในแต่ละท้องถิ่น บทบาทของพระสงฆ์และวัดจึงมีการเปลี่ยนแปลงตามบริบทของเวลาและสังคม (อ้างใน สมบูรณ์ สุขสำราญ, 2527: 9) การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนี้ หมายถึง การบริหารจัดการการปกครององค์กรสงฆ์ที่เหมาะสมกับสังคมที่เปลี่ยนแปลงและรักษาเอกลักษณ์พุทธศาสนา กล่าวคือ พุทธศาสนาต้องพร้อมที่จะเผชิญรับมือกับสิ่งเหล่านี้ เราไม่ปฏิเสธ ความคิดใหม่ ๆ อิทธิพลใหม่ ๆ แต่เราต้องเอามาเสริมพุทธศาสนา ในเชิงที่เอื้อต่อการเจริญของงามทั้งในระดับโลกิยธรรมและโลกุตระธรรม

(พระไพศาล วิสาโล, 2543 : 9) จากปริบทที่อธิบายเบื้องต้น ทำให้เห็นว่าลักษณะของพระสงฆ์ที่จะต้องมีการปรับตัวเปลี่ยนแปลงให้เข้ากับสังคมโดยเฉพาะสังคมท้องถิ่น

นอกเหนือจากปริบททางท้องที่แล้วยังมีปริบททางภายนอกที่มีส่วนในอำนาจ ความร่วมมือและความขัดแย้งระหว่างเจ้าอาวาสและผู้นำชุมชน เช่น การบริหารจัดการและการปกครองขององค์กรสงฆ์ การดำเนินงานของพระสงฆ์ ที่ได้รับจากองค์กรสงฆ์ ซึ่งการปกครองขององค์กรสงฆ์มีส่วนในการกำหนดทิศทางให้พระสงฆ์ได้ปฏิบัติตาม บางอย่างก็ทำให้พระสงฆ์ที่อยู่ในชุมชนปฏิบัติได้ยากเพราะขัดกับวัฒนธรรมความเชื่อของชุมชน และขัดกับอำนาจหรือผลประโยชน์ของคนบางกลุ่มที่อยู่ในชุมชนโดยเฉพาะเรื่องกิจการของวัดที่จะต้องทำร่วมกับชุมชนและมีผลประโยชน์ของหลายฝ่ายมาเกี่ยวข้อง จึงแสดงให้เห็นว่าองค์กรสงฆ์ก็เป็นปัจจัยสำคัญต่ออำนาจ , ความร่วมมือ และความขัดแย้ง ระหว่างผู้นำชุมชนและเจ้าอาวาส

เพื่อให้เกิดความเข้าใจการเชื่อมโยงการปกครองและการบริหารองค์กรสงฆ์กับการปริบทของพระสงฆ์ในชุมชนที่มีผลต่อบริบทของ อำนาจ ความร่วมมือและความขัดแย้งของผู้นำชุมชน จึงจะแสดงลักษณะการปกครององค์กรสงฆ์ที่เป็นลักษณะรวมศูนย์อำนาจคือ อำนาจการจัดการองค์กรส่วนใหญ่จะมาจากระดับขั้นที่สูงกว่าเสมอ คือ จากระดับสมเด็จพระสังฆราช ซึ่งถือเป็นอำนาจที่สูงสุดโดยผ่านทางมหาเถรสมาคม ที่เป็นส่วนกลางจะมอบอำนาจการทำงานสู่ส่วนภูมิภาค คือ เจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล จนกระทั่งระดับวัด คือ เจ้าอาวาส ซึ่งเป็นระดับที่สุดท้าย ดังจะเห็นได้ในแผนผัง 1.1 ดังนี้คือ

—————→ หมายถึง อำนาจที่มีของการปกครองระดับสูงสู่ระดับล่าง โดยระดับยอดของพีระมิดเป็นการออกคำสั่งที่ต้องปฏิบัติตาม

— — —→ หมายถึง การเสนอขอเรียกร้องต่อองค์กรสงฆ์ (รวมทั้งการเสนอขอรับตำแหน่งทางสงฆ์ ซึ่งก็แล้วแต่ความเห็นชอบจากส่วนกลาง คือ มหาเถรสมาคม) โดยทางอ้อมและทางตรง

ภาพ 1.1 การปกครองขององค์กรสงฆ์ในลักษณะรูปพีระมิด ตามพระราชบัญญัติการปกครองสงฆ์ 2505 และแก้ไขเพิ่มเติมปี 2532

จากที่เห็นในตารางข้อ 1.1 แสดงให้เห็นว่าการปกครองสงฆ์มีลักษณะเป็นสองด้าน คือ

1.1 อำนาจเบ็ดเสร็จ จากส่วนบนของพีระมิด กล่าวคือ การปกครองขององค์กรสงฆ์ เป็นการปกครองที่มีความเป็นศูนย์รวมอำนาจจากด้านบนทำให้การตัดสินใจในการให้ตำแหน่งและการออกคำสั่งจึงอยู่ด้านบนสุดของพีระมิดซึ่งเป็นการยากที่จะตอบสนองความต้องการของคนในองค์กรและสังคมได้ซึ่งมีความแตกต่างกันในแต่ละท้องถิ่น

1.2 การเสนอข้อเรียกร้องไปสู่ส่วนบนเป็นการเสนอแบบระดับขั้นตอน ซึ่งส่วนมากมักจะเป็นการเสนอขอตำแหน่งและการสร้างถาวรวัตถุมากกว่าจะเป็นการเสนอนโยบายใหม่ๆ ให้องค์กร ดังนั้นคำสั่งของการบริหารและการปกครองจึงเป็นการอนุมัติจากระดับบน

จากทั้งสองข้อนี้แสดงถึงปัญหาที่สำคัญของการบริหารจัดการการปกครององค์กรสงฆ์ได้ดังนี้คือ

1. การจัดการบริหารการปกครองแบบรวมศูนย์อำนาจ เป็นการปกครองแบบคนกลุ่มเดียวที่อยู่ระดับสูงไม่สามารถเข้าใจปัญหาที่เกิดขึ้นกับระดับล่างจึงเป็นการปกครองที่ไม่ตอบสนองความต้องการของพระสงฆ์ที่อยู่ในพื้นที่ ดังนั้นจึงทำให้การปกครองแบบนี้เป็นลักษณะแบบหลวมๆ จึงไม่ก่อให้เกิดการอยากมีส่วนร่วมระหว่างพระสงฆ์ที่อยู่ไกลจากส่วนกลาง ถึงแม้จะมีคำสั่งให้ปฏิบัติตามแต่ก็สามารถที่หลีกเลี่ยงได้

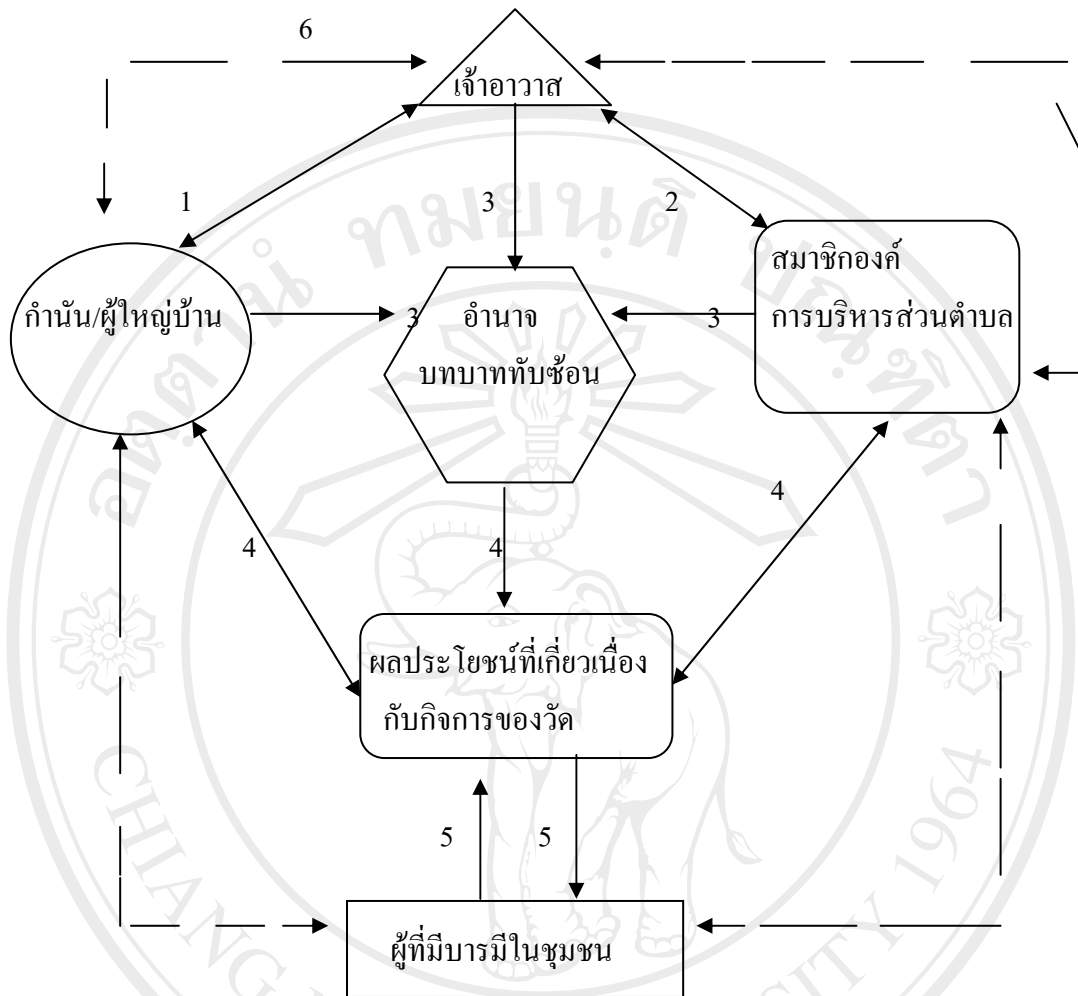
2. พระสงฆ์ที่อยู่ในชุมชน เป็นพระสงฆ์ที่มีความสัมพันธ์กับสังคมท้องถิ่นมากกว่าองค์กร นั่นคือการที่ วัดอยู่ใกล้กับชุมชน พระสงฆ์จะผูกพันกับชุมชนและมีอิทธิพลกับชุมชนมากกว่าองค์กร การที่พระสงฆ์มีความใกล้ชิดกับชุมชนมากกว่า องค์กรนี้ก่อให้เกิดปัญหา ระหว่างพระสงฆ์กับองค์กรสงฆ์ในระดับใหญ่ ลักษณะเช่นนี้จะทำให้พระสงฆ์ที่อยู่ในชนบทที่ห่างไกลมีความรู้สึกไม่ผูกพันกับองค์กรจึงไม่ให้ความสำคัญกับสถานภาพขององค์กรหรือ แม้แต่คำสั่งที่ออกมาจากองค์กร แต่พระสงฆ์จะมีความสัมพันธ์กับชุมชน และพระสงฆ์ในท้องถิ่นมาก ดังนั้นบริบทของพระสงฆ์ในท้องถิ่นจึงขึ้นอยู่กับชุมชนในท้องถิ่นนั้นด้วย นั้นหมายความว่าชุมชน หรือผู้นำชุมชนสามารถที่จะลงโทษพระสงฆ์ที่กระทำได้ เช่น การล้อมจับสึกพระปาราชิก (นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2536: 20 อ้างใน กฤตดา มมตะขบ, 2543 : 5)

จากที่กล่าวมาข้างต้นแสดงว่า ชุมชนกับพระมีลักษณะช่วยเหลือกันและตรวจสอบซึ่งกันและกัน ดังนั้นสถานภาพของพระสงฆ์ในชุมชนจึงมีสองลักษณะ คือ

- เป็นที่เคารพนับถือของชาวบ้านและสามารถควบคุมชุมชนได้
- ถูกควบคุมโดยชุมชนและอาจถูกลงโทษโดยชุมชนในกรณีที่ทำผิด

จากลักษณะทั้งสองข้อพบว่าเป็นลักษณะของพระสงฆ์กับชุมชน มีทั้งการช่วยเหลือกันและการตรวจสอบกัน ซึ่งจากประเด็นดังกล่าวนี้ทำให้ตัวแทนสงฆ์ และตัวแทนชุมชน นั่นคือเจ้าอาวาส กับผู้นำชุมชน มีการอยู่ร่วมกันและทำงานร่วมกันในลักษณะสังคมชุมชน

ดังที่กล่าวมานี้แสดงถึงลักษณะความสัมพันธ์ของพระสงฆ์กับชุมชนที่มีการอาศัยกันจะแยกเป็นอิสระจากกันได้ยากจะต้องมีการพึ่งพาอาศัยกันในลักษณะอย่างใดอย่างหนึ่งโดยเฉพาะกิจกรรมที่ทำภายในชุมชน และกิจกรรมที่เกิดขึ้นในวัด ดังนั้นผู้นำฝ่ายของพระสงฆ์และฝ่ายชุมชน คือ เจ้าอาวาส กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลจะต้องทำงานร่วมกันในฐานะที่เป็นผู้มีอำนาจหน้าที่ต่อชุมชน สิ่งเหล่านี้ทำให้อำนาจของผู้นำชุมชนและอำนาจของเจ้าอาวาสมีความทับซ้อนระหว่างอำนาจสองฝ่าย จากการทำงานร่วมกันดังที่กล่าวมานี้ทำให้เกิดอำนาจ,ความร่วมมือและความขัดแย้งกันระหว่างพระสงฆ์และผู้นำชุมชนโดยเฉพาะ บทบาทของกำนันผู้ใหญ่บ้านและสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล ที่จะแสดง แผนภาพดังต่อไปนี้

ภาพ 1.2 แผนภาพความสัมพันธ์ระหว่างเจ้าอาวาส ผู้นำชุมชนและชุมชน

จากโครงสร้างที่แสดงข้างต้นเป็นโครงสร้างที่แสดงความทับซ้อนกันระหว่างอำนาจของเจ้าอาวาส และผู้นำชุมชน ในกรณีของการเข้ามามีส่วนร่วมกับกิจการภายในของวัด จนเกิดกรณีการทับซ้อนกันของอำนาจวัด และ อำนาจชุมชนในทางตรงและทางอ้อม

หมายเหตุ

1. อำนาจที่ทับซ้อนกันระหว่างอำนาจของชุมชน และอำนาจของเจ้าอาวาส และการอาศัยกันระหว่างอำนาจทั้งสอง
2. อำนาจของเจ้าอาวาสกับผู้นำชุมชน และสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล ที่มา เกี่ยวข้องกันพระสงฆ์ในกรณีกิจการวัด

3. อำนาจที่เกี่ยวข้องกันในการทำกิจกรรมร่วมกัน เช่น เจ้าอาวาสมีอำนาจในวัด ผู้ใหญ่บ้านมีอำนาจในหมู่บ้าน และสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลมีอำนาจในการสนับสนุนงบประมาณ หรือ ให้ความร่วมมือในส่วนหน่วยงานองค์การบริหารส่วนตำบล

4. ผลประโยชน์ที่มาเกี่ยวข้องกับอำนาจหน้าที่ในการทำหรือช่วยเหลือกิจกรรมของวัด

5. การเป็นผู้มีบารมีในชุมชนที่มีส่วนร่วมต่อกิจกรรมของวัด อาจเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับผลประโยชน์ หรืออาจเป็นตัวกลางที่ควบคุมคนในชุมชนเพื่อรักษาประโยชน์ของวัด

6. ลักษณะของการเป็นผู้มีบารมีในชุมชน ซึ่งอาจมีการเปลี่ยนแปลงระหว่างผู้นำชุมชนและเจ้าอาวาส หรือบุคคลอื่นในชุมชนขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายปัจจัย ดังนี้ คือ ความสามารถของผู้นำชุมชนและเจ้าอาวาส ปัจจัยการเงิน เป็นต้น ดังนั้นการเป็นผู้มีบารมีในชุมชนอาจเปลี่ยนแปลงได้ เช่น เจ้าอาวาสอาจเป็นผู้มีบารมี หรือ ผู้ใหญ่บ้านอาจจะเป็นผู้มีบารมี ตามแต่ปัจจัยที่กล่าวมาข้างต้น

จากเหตุผลที่กล่าวมาประกอบกับการเปลี่ยนแปลงของสภาพสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ ปัจจุบันและในสถานะที่ผู้วิจัยเป็นเจ้าอาวาสอยู่จึงมีความสนใจใคร่ศึกษาถึงเรื่องอำนาจ ความร่วมมือ และความขัดแย้งระหว่างผู้นำชุมชนและเจ้าอาวาสเพื่อนำมาบูรณาการปรับใช้ในการทำงาน หรือเพื่อเป็นประโยชน์ต่อภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนสังคมอื่น ๆ ต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1.2.1 เพื่อศึกษาอำนาจ ความร่วมมือ และความขัดแย้งระหว่างผู้นำชุมชนและเจ้าอาวาสเขตอำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่

1.2.2 เพื่อศึกษาความรู้ความเข้าใจเชิงความสัมพันธ์ของผู้นำชุมชน และเจ้าอาวาสในอำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ต่ออำนาจ ความร่วมมือ และความขัดแย้ง

1.2.3 เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ความร่วมมือ และความขัดแย้งระหว่างผู้นำชุมชนและเจ้าอาวาสเขตอำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่

1.3 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- 1.3.1 สามารถเข้าใจปัญหาความขัดแย้งและการร่วมมือของพระสงฆ์กับชุมชน
- 1.3.2 พระสงฆ์สามารถปรับตัวและเข้าใจปัญหาของชุมชนและวางตนให้เหมาะสม
- 1.3.3 สามารถเข้าใจปัญหาระหว่างพระสงฆ์และชุมชนพร้อมกับเสนอแนวทางแก้ไข
ปัญหาได้อย่างถูกต้อง

1.4 นิยามศัพท์

บทบาท คือ หน้าที่ที่บุคคลได้รับทั้งทางกฎหมายและทางที่ไม่ใช่กฎหมาย เช่น หน้าที่ที่พระสงฆ์พึงกระทำโดยสถานภาพที่ได้รับจากสังคม คือความเป็นเจ้าอาวาส หรือหน้าที่ที่ผู้นำชุมชนควรกระทำโดยสถานภาพที่ได้รับจากสังคม คือ ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน และสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล เป็นต้น

อำนาจ คือ สิทธิ หรือความสามารถที่คลบคลาดให้เป็นตามความประสงค์ หรือความสามารถที่בלคลาดให้เกิดสิ่งใดสิ่งหนึ่งได้

เจ้าอาวาส คือ พระภิกษุซึ่งได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งผู้ปกครองวัด